Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2011 жыл 7-чи июль, орта кюн. № 129 (18800)

Багъасы3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ ВРЕМЯ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КЪЫРАЛ ЖУМУШЛА

Миллетле аралы келишиулюкню сакълау-жамауатны баш борчуду

Билдиргенибизча, геуюрге кюн Россейни Президенти Дмитрий Медведев Къабарты-Малкъарны ара шахары Нальчикге келгенди. Мында ол РФ-ни Президентинде Граждан обществону айнытыу эмда адамны эркинликлери жаны бла советни жыйылыуун бардыргъанды. Андан сора ол КъМР-ни башчысы Арсен Каноков бла тюбешгенди.

РФ-ни Президенти анга Советни жыйылыуун Нальчикде бардырыргъа чакъыргъаны ючюн ыразылыгъын билдиргенди, быллай кенгешлени магъанасы уллу болгъанын чертгенди. «Советни членлери жер-жерледе жашау халланы игирек билирге керекдиле. Ала ишлерин Москваны шош кабинетлеринде бардырыр турмай, къайгылы, къыйын болумлу жерлеге да жетерге тийишлидиле»,-дегенди Дмитрий Медведев. Арсен Каноковха уа ол «экономикада, социальный сферада халны сюзюуге эмда экстремизмге бла терроризмге къажау кюрешге жамауатны не кьадар тири къатышдырыргъа керекликсин» эсгертгенди. «Хар нени юсюнден да ачыкъ сёлешиуден хайыр чыкъмай къаллыкъ тюйюлдю»,-дегенди.

Къабарты-Малкъарны башчысы Север Кавказны республикаларында, ол санда Къабарты-Малкъарда да, граждан обществону айнытыуда алгъа атламла этилгенлерин белгилегенди. Республикада даулаш ишлени барысы да сёлешилулени жолу бла, энчи тюбешиулени амалы бла, ол санда шахарлагъа,эллеге барыу бла да тамамланыладыа,деп билдиргенди. КъМР-ни Жамауат палатасы, КъМР-ни Президентинде Координация совет ишлеп турадыла. Къабарты-Малкъарны районларында да жамауат советле къуралгъандыла, алагъа уллайгъан эм жаш адамла да киреди.

Граждан обществону айнытыу эмда адамны эркинликлери жаны бла советни жыйылыууну темасыны юсюнден айта, Арсен Каноков биогюнлюкде ол битеу Север Кавказгъа да магъаналы болгъанын чертгенди. «Сиз бек тюз айтхансыз, право низамны сакълаучу органпаны къурда сёгюп, алагъа урушып турмай, иги ишлерин да кёргюзтюрге тийишлиди. Алада да граждан обществогъа сингген «аууула» болгъанларын биз ангылагъа керекбиз, - дегенди. - Боевикленги араларында ёлтюрюлгенлени санагъандан эсе, мамыр жашаугъа къайтаралгъанларыбызны тергесек игирек болур. Огъурсузланыуну кьоюп, тийишли мадарла этергге керекди», - деп къошханды.

КъМР-ни Президенти боевиклени ата-аналары бла тюбешиуле бардыргъанынны юсюнден да билдиргенди. «Бизге ол бек керекди. Мурдарлыкъгъа кирмегенлени мамыр жашаугъа къайтарыргъа керекди. Кертиди, хар кимге да законнга кёре къаралады. Аны бла бирге уа кеслерин къаннга боямагъанлагъа кьол узатыргъа, тюзелирге онг берирге тийишлиди. Кюйсюзлюкге кюйсюзлюк бла жууапласакъ, биз кьыйын болумдан къутуллаллыкъ тюйюлбюз»,-дегенди.

Арсен Каноков РФ-ни Президентине республиканы социальный сферада бла экономикада жетишимлерини юслеринден да билдиргенди. Ол санда КъМР СКФОну айнытыуну стратегиясына, саулукъ сакълауну бла ЖКХ-ны ишлерин жангыча къурауну программаларына къатышханыны юсюнден айтханды.

Россейни Президенти ишсизлик не халда болгъанынны юсюнден соргъанды. КъМР-ни башчысы республиканы ишсизлени саны 15 процент тутханын билдиргенди.

Дмитрий Медведев келир заманда да жангы ишчи жерле къурау, орталыкъ эмда уллу проектлени жашауда бардырыу Къабарты-Малкъарны, башха регионларыны да баш борчлары болургъа керекдиле, деп чертгенди. «Адамланы, артыкъда башлары хайран болуп тургъан жаш тёлюню, тюз жолгъа жаланда иш бериу бла къайтарыргъа боллукъду, андан башха амал жокъду. Алай этилмесе, таланы бирси жанында тургъанла бла,экстремизмни бла терроризмни жайгъанла бла кюрешир онгубуз болмай къаллыкъды. Хорламгъа жаланда ма алай жетерге боллукъду»,-дегенди къыралны башчысы.

Ол кюн окъуна Дмитрий Медведев Россейни Муслийманларыны дин управленияларыны башчылары бла да тюбешиу бардыргъанды. Анда конфессияланы араларында байламлыкъланы кючлендириуню, экстремизмге къажау кюрешни амаллары сюзюлгендиле.

Къыралны башчысы Россей Федерацияда мамырлыкъны бла келишиулюкню сакълауда динни, артыкъда аны ол ниетлеге къуллукъ этген адамларыны магъаналары бек уллу болгъанларын чертгенди.

-Къыралбызны муслийман жамауаты бусагъатда айнып барады. Культура арала ачыладыла, дин жаш тёлюню юйретиуге, анга билим бериуге себеплик этеди. Кавказлы болмагъанлагъа да биогюнлюкде мында тынчлыкълы жашау этерге онгла къуралгъанларын биз кёребиз»,-дегенди Президент.

Сёзню андан ары бардыра, къырал башчы таза дин ючюн кюрешде уллу тёзюмлюк керек болгъанын белгилегенди. Тюз жолдан тайгъанланы мамыр жашаугъа къайтарыу ючюн а къырал, муслийманла, саулай жамауат да жууаплыды,деп къошханды.

Къабарты-Малкъарда халны юсюнден айта, къыралны Президенти республикада проблемала бардыла, алай аладан къутулургъа итинуюк болгъаны да кёрюнюп турады,деп чертгенди. «Конфессияла бла байламлыкъланы да кючлендирмей жарарыкъ тюйюлдю. Дин жаны бла билим бериуню да тап халгъа келтириуню къолгъа алыргъа керек болуп турады»,-дегенди ол.

Билим бериуню юсюнден сёзню андан ары бардыра, муфтийле россейли жаш адамланы тыш къыраллагъа окъургъа жибериу ишге контроль этерге керекди,деген оюмларын билдиргендиле. Ала окъуулары бошап къайтып келип, ислам учреждениялада урунгнанланы саныны къошуллукъланы да аттестация этиуню тюзге санагъандыла. Дин литератураны экспертизасын кючлендирирге, муслийман телеканал ачаргъа керекди,деген оюмла да айтыпгъандыла.

Залина ШОКАРОВА, **Екатерина ТОЛАСОВА**.
КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

КЕНГЕШ

Саулукъ сакълау система толусунлай тюрленирикди

Алтынчы июльда КъМР-ни Правительствосуну юйюнде саулукъ сакълау сферада модернизация программа къалай баргъаны сюзюлгенди. Кенгешни КъМР-ни Правительствосуну Председатели Иван Гертер бардыргъанды.

КъМР-ни саулукъ сакълау министри Фатимат Амшокова билдиргеннге кёре, 2011-2012 жыллагъа саулукъ сакълау системаны тюрлендириу программа къабыл этилгенди, аны финанс жаны бла жалчытыу келишим да бегитилгенди. Анга КъМР-ни Правительствосу, Россейни Саулукъ сакълау эм социальный айнытыу министерствосу, Борчлу халда медицина страхованияны федералбый фонду къатышхандыла.

Битеу да башда сагъынылгъан бёлюмге эки жылны ичинде эки миллиард бла алты жюз элли алты миллион сом къоратыллыкъды. 2011 жылда федерал бюджетден бизни республикада медицинаны айнытыугъа бир миллиард бла жети жюз миллион сом келликди, КъМР-ни бюджетинден а – беш жюз бла отуз тогъуз миллион сом.

Иван Гертерни айтханына кёре, 2011 жылда битеу берилген ахча керекликсича хайырланылса, 2012 жылда да Россейни бюджетинден бир миллиард сом берилликди саулукъ сакълау системагъа. Бу иш къалай баргъаны Москвадан тинтилгенлей турлукъду. Фатимат Амшокова медицина учреждениялаты базалары кючлениригин, ол ишге саулайда 2011 жылда 746 миллион сом, 2012 жылда уа 303 миллион сом къоратыллыгъын билдиргенди.

Шёндюгю информация системаны кийириуге 2011 жылда 47 миллион, 2012 жылда уа 86 миллион сом бёлюнгенди. Энди пациентлени электронный карточкалары боллукъду, врачха да электронный формада жазылыргъа амалла учыллыкъдыла. Артыкъда бег а сабий сакълагъан тширыылагъа аслам эс буруллукъду. Аланы кыйын болумлагъа тюшгенлерине болушлукъгъа Кризис ара ачылгъанды. Саулукъ сакълау учреждениланы асламысына тынгылы ремонт этилликди.

Больницаланы баш врачлары кенгешде проблемаланы юсюнден ачыкъ айтхандыла. Аланы оюмларына кёре, республикагъа бир кибик аппаратураны алыргъа керекди. Сёз ючюн, республикалы больницадан специалист районда медицина учреждениягъа консультациягъа бара эсе, ол анда кесини ишлеген жеринде аппаратура бла хайырланыр берсе акъыл юйретиуюн, игирек боллукъду. Дагъыда башха проблема барды: жангы аппаратурада ишлерге юйретирге керекди, ансы бир-бир больницалада болгъаны бла да хайырланалмайдыла.

Оборудование гарантия халда бир жыл ишлерикди. Ол болжал оргъандан сора анга ремонт ким этеерикди? Специалистлени шёндю окъуна хазырларгъа керекди. Запас керекле уа не ачагъа алынырыкъдыла?

Ахыры 2-чи бетдеди.

Келишим

Жылыу бла жалчытыуда чырмаула болмаз ючюн

Къабарты-Малкъарда халкъны жылыу бла жалчытхан предприятиялагъа къыралны жанындан финанс болушлукъ этилликди. Аны юсюнден КъМР-ни Парламентини жай сессиясыны ахыр жыйылыуунда КъМР-ни къурулуш, архитектура, жашау журт-коммунальный мюлк министрни къуллугъун толтургъан Хачим Культербаев айтхан эди.

Ол ангылатханнга кёре, 2006-2009 жыллада адамла эмда предприятияла хайырланнган газ ючюн заманында тёлемегенлерини хатасындан (тёлеуле жаланда 87 процентге жеттендиле) халкъны жылыу бла жалчытхан компанияла бу кезиуде къоратылгъан газ ючюн ачханы тёлеялмагъандыла. Алай бла шёндюге 378,5 миллион сом борч жыйылгъанды.

Кюз арты-къыш кезиуде республикагъа берилген газны ёлчеми азайтылмаз ючюн, КъМР-ни Правительствосу «Кавказрегионгаз» общество бла эки жанды келишимге къол салгъанды. Анга тийишлиликде борч 2011-2013 жыллада саулай да тёленирикди. Ол себепден «2006-2011 жыллада КъМР-де теплоэнергетика комплексни предприятияларына ачха болушлукъ этиуню юсюнден» республикалы программаны болжалы созулгъанды. Дагъыда республикалы бюджетни къоранчларына ол жаны бла энчи статья да къошулгъанды.

2006-2010 жыллада уа программаны жашауда бардырыргъа 1824,5 миллион сом бёлюнгген эди.

Бизни корр.

ОНОУ

Чеченде лазер таякъчыкъланы сатаргъа къоймайдыла

Чечен Республиканы башчысы битеу сатыу-алыу жерледен лазер таякъчыкъланы кетерирге оноу этгенди. Озгъан ыйыкъ юн «Грозный» аэропортда самолётну кьондургъан заманда лётчиклени кёзлерин къаматыргъа кюрешген Петропавловская станицада жашагъан 16-жыллыкъ жашчыкъ тутулгъанды.

Аны бла ангылатыу ушакъны республиканы МВД-сыны башчысы Руслан Алханов бардыргъанды. Ол айтханнга кёре, ол бу жол эсгертиу бла къутулгъанды, алай анга ушаш зат къайтарылса, бузукъчулагъа къаты амалла этилликдиле. Бусагъатда «лазер хулиган» акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла инспекцияда эсепге салынгганды.

Эсгериу

«Заманнга» жазылырга энтта онг барды

Хурметли жамаат!

Бир тюрлю сылтаула бла сиз 2011 жылны экинчи жарымына «Заманнга» жазылалмай къалгъан эсегиз, халны тюзетирге онг барды. Жазылыуну 28-чи июльгъа дери жарашдырсагъыз, газетибизни 1-чи августдан альп башларыкъсыз.

Беш айгъа жазылыуну багъасы 296 сом 75 капекди.

«Заман» газети редколлегиясы.

Бизни индексибиз - 51532

Жангылыкъла

Миллет проект

ЖКХ юлюшюн къошады

«Россейни гражданларына - тынгылы да, учуз да жашау журтла» деген баш магъаналы миллет проектни чеклеринде адамланы оюлур чекге жетген эски юйледен кёчюрюу барады. Былтыр аллай жерледен 270 адам тынгылы юйледе орнатылгъандыла. Анга уа Къабарты-Малкъар Республиканы бирикдирилген бюджетинден 7435,7 минг сом бёлюнгенди. ЖКХ-да бу ишге кесини юлюшюн къошады, аны фондундан 119 888,8 минг сом къоратылгъанды.

КъМР-ни Къурулуш, архитектура эмда жашау журт-коммунальный мюлк министерствосундан бизге билдиргенлерине кёре, 2011 жылда оюла тургъан эски юйледе жашагъан 604 адам башха жерлеге кёчюрюлюкдюле.

Тапландырыу

Юйлени тийрелерине – асфальт

Нальчикни администрациясы «Единая Россия» политика партияны, субъектлени ара шахарлары бла байламлы «шахарланы жангы жоллары» деген программасын жашауда бардыргъан кезиуде юйлени тийрелерине асфальт салады. Бу ишле этилип башлагъанлы бир ай болады.

Ноябрь айгъа дери 105 юйню тийресине эм 195 арбазгъа баргъан жоллагъа салып бошарыкъдыла асфальтны. Къурулушха 146 миллиондан артыкъ сом берилгенди, аладан жети миллиону шахар округну жер-жерли бюджетинден.

Программа шахарны битеу районларында бардырылады. Асфальт этиллик жерлени тизмесин шахарны жер-жерли самоуправлениясыны Совети жаращдыргъанды.

Дагъыда быйыл Къабарты-Малкъарны Правительствосу Федеральный жол агентство бла этген келишимге кёре, 27 орамда тынгылы эм онюч орамны бир къауум жерлеринде ремонт этилликди. Ол ишлеге 73 миллион сомдан артыкъ берилгенди. Кёп фатарлы юйлени арбазларында сабийле ойнаргъа жарауду 35 площадкала да къурургъа деп умут этилгенди.

Къайгъырыу

Жаш юйюрлеге - жашау журтла

Быйыл 58 жаш юйюрге жашау журтла сатып алырга неда ишлерге къыралны жанындан болушлукъ этерге белгиленеди. Ол жумушха федеральный бюджетден 18573,5 минг сом, Къабарты-Малкъар Республиканы бирикдирилген бюджетинден а 6217,2 минг сом бёлюрге план барды. Аны юсюнден КъМР-ни Президентинде Баш магъаналы миллет проектлени жашауда бардырыу эмда демография жаны бла советни жыйылыуунда айтылгъанды.

Анда билдиргеничa,2010 жылда Къабарты-Малкъар, «Жаш юйюрлени жашау журтла бла жалчытыуну» подпрограммасына къатышып, анда хорлагъанны саналгъанды. 36159,7 минг сомгъа 88 шагъатлыкъ къагъыт жарашдырылгъан эди да, ала республиканы 12 муниципальный къуралыуну администрацияларына берилгендиле (Терк район подпрограммагъа къатышмагъанды). 2010 жылда окъуна 30 шагъатлыкъ къагъыт юлешиннгенди. Алагъа деп федеральный бюджетден 8414,6 минг сом, республиканы бирикдирилген бюджетинден да 2673,6 минг сом бёлюннгенди.

Семинар

Больничныйлени - электрон амалгъа

Больничныйлеге кёре ахча тёлеуге уллу къоранчла этерге тюшеди. Аны себепли эксперт врачланы институтун къайтарыргъа керек болуп турады. Аны юсюнден РФ-ни Социальный страхование фондуну Къабарты-Малкъарда регион бёлюмюнде республиканы багъыу-профилактика учрежденияларыны башчыларына деп къуралгъан кенгешде-семинарда айтылгъанды.

Регион бёлюмню таматасыны орунбасары Елена Романова бидиргеннге кёре, 2014 жылгъа болжаллы халда ишлемегенлеге берилген къагъытла (больничныйле) электрон амал бла толтурулукъдуда эмда багъыу учреждениядан Интернетни юсю бла Социальный страхованияны фондуна жиберилликдиле. Аланы хар биринде болгъан шартла Пенсия фондуну, борчлу халда медицина страхованияны фондуну, налог инспекцияны да шартлары бла тенглешдирилликдиле. Ахча уа Социальный страхованияны фондуну юсю бла гражданланы энчи счётларына ётдюрюллюкдю.

Программа

Шёндюгю технологияла сингдириледиле

«2009-2015 жыллада Россей Федерацияда цифровой телерадио вещанияны айнытыуну юсюнден» федеральный программагъа тийишлиликде 2011-2012 жыллада Къабарты-Малкъарда цифровой халда ишлерик эфирный сеть жарашдырылгъанды. Ол себепден республиканы Правительствосуну жыйылыуунда «КъМР-де цифровой халда ишлеген телевидениняны къырал сетин ишлетиу жаны бла ведомствола аралы ишчи къауумну къурауну юсюнден» буйругъу къабыл кёрюлген эди. Анга битеу жууаплы министерстволаны бла ведомстволаны келечилери кирликдиле. Ишчи къауум республиканы хар жеринде да аллай телевидение ишлерча жумушланы тамамларыкъды.

Солуу

Тийишли эс бурулады

Жайны башланнганы бла сабийлени солууларын къурау ишле кьыстау барадыла. Къабарты-Малкъарны Урунуу эм социальный айнытыу министерствосуну Май районда управлениясы 2011 жылны алындан тюрлю-тюрлю саулукъ сакълау учреждениялагъа 308 путёвка бергенди. Ала бла 295 сабий солугъандыла эм саулукъларын кючлегендиле. Бек ауругъан онюч баланы биргелеринде ата-аналары да баргъандыла.

Управлениясы ишчилери кыйын жашау болумлагъа тюшген юйюрледен сабийлеге, ёксюзлеге, кёп сабийли юйюрлеге, инвалидлеге энчи эс бургъандыла. «Радуга» республиканы реабилитация арада офтальмология, эндокринология, ортопедия эм ДЦП ауруулары болгъан 81 бала саулукъларына бакъдыргъандыла.

Андан сора да, управление районну учреждениялярында бла организациялярында ишлегенлени сабийлерине да жылны аллындан башлап 106 путевка бергенди.

Къабарты-Малкъарны Урунуу эм социальный айнытыу министерствосуну пресс-службасы.

Энчи юлгюсю бла башхаланы ызындан тизе билген тамата 2 бет

Аны къарамы къараучуну жюрегине жетгенди 3 бет

Норийни сейирлик, жарыкъ макъамлы поэзиясы 4 бет

Къоркъуулу чекгеми жетип турабыз? 4 бет

Саулукъ сакълау система толусунлай тюрленирикди

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Модернизацияны программасына кёре алынырыкъ оборудованияны тизмеси да даулашла туудургъанды. Бир-бир больницалагъа анда болгъан приборла жангыдан келгендиле. Экинчи номерли шахар больницагъа уа анда шёндю болгъан аппаратурадан эсе къарыусузу эшкерилеп, Иван Гертер бу списоклагъа энтта да эс бурургъа, онг бар эсе, алыкъа кеч тюйюл эсе, аланы тюрлендирирге чакъыргъанды.

Премьер-министрни оюмуна кёре, шёндю саулукъ сакълау системаны ишин тулусунлай тюрлендирирге онг чыкъгъанды. Жууукъ жыллада федеральный бюджетден быллай уллу ахча берилмезлиги баямды, аны себепли хар сомну тап къоратыргъа керекди.

Правительствону председатели баш врачлагъа: «Саусузладан тарыгъыула бек кёп келеди. Аланы асламысы медсестрала бла байламлыдыла. Больницагъа саулукълу адамла угъай, аруугъанла келеди, ала бла ариу сёлешиу медицина ишчилени борчуду. Хар тарыгъыуну типтип, кеслерин тапсыз жюрютгенлени ишден къыстаргъа тюшерикди. Коллективлеригизни жыйып ангылатырсыз: адамла бизге угъай, биз халкъгъа къуллукъ этерге борчлубуз», - дегенди.

Баш врачла уа кеслерини жарсыуларын айтып бошаялмай эдиле. Зольск районда ара больницада жыйырма бла сегиз жыл ишлеген флюорограф бузулгъанды, аны ремонт этерге онг жокъду, жангы цифровой аппарат керекди.

Перинатальный арада бир жылгъа 2700 сабий туулургъа керекди, алай врачла уа 5000 балачыкъгъа къарайдыла. Модернизациягъа кёре, арада ремонт ишле башланггандыла, ала врачланы чырмайдыла. Бир ремонт бригада угъай, кёбюрек бригадала ишлеселе эди деген предложениягъа Иван Гертер эс бургъанды.

Эльбрус районда уа медицина учреждениялада оборудование бек осалды, багъыуну федеральный стандартлагъа кёре бардырыргъа кыйыйды. Нальчикде биринчи номерли шахар больницада сабий гемодиализни эте билген врачла жетишмейдиле. Гинекология жаны бла битеу ауурлукъ да бу больницагъа тюшеди: мында 60 ундуругъу болгъан эки бёлюм ишлейдиле. Узакъ районладан тиширыуланы больницагъа жетдиргинчи, ала кёп къанларын тас этедиле.

Больницаны баш врачы Николай Шогеновну оюмуна кёре, мында бир гинекология бёлюмню къоюп, башха учреждениялада бёлюмле ачаргъа керекди. Жангы нейрохирургия бёлюм да жууукъ заманда ачыллыкъды бу больницада, алай аныча вентиляция эм кислород бла жалчытхан система алыргъа тюшерикди.

Сабий больницаны уа керекли оборудованиясы болгъан санитар машиналары жокъду. Райондан бу больницагъа жетгинчи, туулгъан сабийни саулугъуна заран тюшюп, ол инвалид болады.

Сёзсюз, башында айтылгъан кемчиликле болгъан проблемаланы жаланда бир кесгиديле. Аны ючюн модернизациягъа берилген ахча шёндю бек керек эди. Ол тап хайырланылса, саулукъ сакълау системаны юсюнден адамла тарыгъыула угъай, ыспас къагъытла жазарыкъдыла.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

ЖАШ ТЁЛЮ

Энчи юлгюсю бла башхаланы ызындан тизе билген тамата

Къабарты-Малкъар фахмулу адамлары бла ёхтемленирчады. Бизге гёжефлерибизни, боксчуларыбызны, ауур атлетика бла кюрешгенлени жетишимлери бла махтаналлыкъбыз. Ма бюгюн да бизни статьябыз аллай адамларыбыздан бири - боксдан спортну устасы, Элбрус районну жамаат-политика жашаууна да тири къатышхан Жаболаны Виссарионну юсюнденди.

Жаш уллу юйюрде ёсгенди – аны эки згечи бла тёрт къарындашы бардыла. Алай бла Виссарионгъа гитчелигинден да урунургъа, анасына болушургъа, ауур ишден къачмазгъа юйренгенди. Школда окъуғанында уа, къаршы жууугъу жашны батырлыгъын, жигерлигин, тиринлигин белгилеп, аны спорт бла кюреширге, энчи айтханда уа, боксха, берирге керелисине къаты болады. Жабо улуну насыбы тутхан эди, ол биринчи юнден окъуна улу сынауу болгъан тренер, спортну устасы Гуртуланы Аскербийни къолуна тюшеди. Ол а, жашны къармашханын кёрюп, быллай айтхан эди:

- Сен бир жылны ичинде биргенге жарау этген жашланы жетерге, эки жылдан а сени бла эриширге боллукъ спортчуладан онглу болургъа керексе.

Алай башланнган эди Виссарионну спорт жашауу. Ол къадалып кюрешип, жаланда тёрт айдан республиканы боксдан чемпиону болады. Аны жетишимлери кёп эдиле. 1992 жылда кесини ауурлугъунда Россейни Юг жаны биринчилигинде хорлайды, ызы бла башха эришиуледе алчы болгъаны ючюн Россейни боксдан жыйымдыкъ командасына киреди. 18 жылында «Спортну устасы» деген атха тийишли болады, тюрлю-тюрлю халкъла аралы бийик даражалы эришиулеге къатышады. Словакияда, Францияда, Индонезияда, Германияда бардырылгъан чемпионатлада биринчи жерлеге чыгъады.

Виссарионну хорламлары кёпдюле, алай заман жетгени бла анга спортну кёояргъа тюшеди. Болсада он жашаугъа кёз къарамын, сынауун да энди жаш тёлюню юйретиуге бургъанды. Биогонлюкде Жабо улу Элбрус районну администрациясына жаш тёлю политика жаны бла бёлюмге башчылыкъ этеди.

Бу къуллукъда да ол халкъына жарагъна, адамлагъа болушургъа итинеди. Аны башчылыгъында тютюн ичиуге къажау, жаш адамланы башха кёужур ишледен тыяр мурат бла кёп тюрлю акцияла бардырылгъандыла. Аны башламчылыгъы бла абаданлагъа, къолайсызлагъа болушур мурат бла бардырылгъан жандауурлукъ концертле къураладыла. Юйюрню эм сабийлени праволарын къоруулау бла кюрешген «ЮНИСЕФ» халкъла аралы организацияны районда арасын ачыуда да уллу къыйын салгъанды.

2009 жылда уа ол Американы Бирлешген Штатларында болгъанды. Жаш «Россейни профессионал бригиулерини бирге ишлеулери» деген халкъла аралы программанны ишине къатышханды. Анга Американы жамаат организацияланы ишлери бла шагъырейленирге онг чыкъгъан эди.

Эльбрус районда тамата классланы окъуучулары волонтёр ишге тири къатышадыла. Бу ишни да Виссарион къурагъанды. Белгилисича, РФ-ни Президентини башламчылыгъы бла 2009 жыл Россейде Жаш тёлюню жылыча белгилене эди. Анга кёре, къыралда кёп программала ишлеп башлагъан эдиле. Алагъа тийишлиликде районну жаш тёлюню ишлери жаны бла бёлюмюню башламчылыгъы бла жаш предпринимательствону айныгыуугъа, саулукъну жашау этиную жорукъларын жайыуугъа, спортну айныгыуугъа, къыйын жашау болумгъа тюшген жаш адамлагъа тутхучлукъ этиуге бурулгъан кёп тюрлю жумушла бардырылгъандыла. Районну къуллукъчулары бу ишле Виссарионну тири къатышыуу бла бардырылгъанларын, ала ёсюп келген тёлюню юйретиуде магъаналы болгъанларын белгилей, жашха махтау саладыла.

Таулу халкъда не заманда да кишилик, сёзге кертичилик, акъыл, билим багъалы болгъанды. Ма бизге бюгюн хапарын айтхан жашда битеу бу шартла бардыла. Ол кесини тёлюсюню аллында жууаплылыкъны ангылагъан адамды.

ТЕМИРЛАНЫ Анатолий, Елена КОВАЛЕНКО.

КРЕДИТЛЕ

Урлукъ себиу кампаниягъа - 1,5 миллиард сом

«Россельхозбанкны» Къабарты Малкъарда регион бёлюмю 2011 жылны биринчи жарымында бардырылгъан кезиулю сабан ишлени кредитле бла жалчытыуну итогларын белгилегенди. Быйылны биринчи июльгъа аллай ишлеге 1,5 милиарддан артыкъ сом берилгенди. Ол озгъан жылны бу кезиую бла тенглешдиргинде, 2,3 кереге кёбейгенди. Банкга кредитле излеп келгеннлени саны да аслямыракъ болгъанды. Биогонлюкге банк эл мюлк товарла чыгъарыучуладан берилген 129 миллион сомгъа заявкаларына къарайды.

Кредитлени да банк жангилиракъ халда берип башлагъанды. Сёз ючюн, быйыл процент ставкаланы 7,75-10 процентге дери тюшюргенди. Заявкалагъа къарагъан заманны да азайтханды. Дагъыда эл-мюлк кредитлени хайырланыучу кооперативлеге, техниканы неда оборудованияны залогга берип кредит алырча да ачхандыла.

«Россельхозбанк» республикада энчи иели мюлклеге да кредитлени ери береди. Быйылны биринчи жарымына 1881 энчи мюлк 480 миллион сом багъасы кредитле алгъандыла. Ипотека кредитле бериу программа бла 94 адам 89 миллион сом , машина сатып алыргъа уа 20 миллион сомгъа 50 ёнкюч берилгенди.

Биринчи июльгъа банкны кредит портфели 16 миллиард 747 миллион сом болгъанды. Озгъан жылны бу кезиую бла тенглешдиргенде, ол 89,6 процентге кёбейгенди.

Бизни корр.

Ишчи кадрла

Къол усталаны хазырлайдыла

«Нальчикде женгил промышленностны колледжи» тигерге, бичерге къол усталаны хазырлайды. Шёндю аллай ишчиле жетишмегенлерни юсюнден къыралны оноучулары да айтхандыла. Ол себепден мында производствоғъа керекли специалистлени окъутадыла.

Мында сайлагъан усталыгъынгы иги билирге онгла да бардыла. Энди къумачны компьютер амал бла бичедиле, къажал костюм тигериклерин да жангы технологияланы хайырланып тамамлайдыла. Марита Машукова бла Елена Гонгапшева энди кеси алларына не тюрлю кийимни да тигедиле.

Ала терен билим алыр ючюн къайшыргъанла преподаватель Лариса Аисова, окъутуу-юйретиу жаны бла колледжни директорун орунбасары Ирина Сокурова эм преподаватель Алла Крамская къолларындан келгенни аямайдыла. Абитуриентлеге таплыкъгъа деп мында къаллай специалистлени хазырлагъанларыны тизмеси окъуу ючюн къабыргъасында тагъыллыпды.

МАМАЙЛАНЫ Алий.
Суратла авторндула.

Солдан онгнга: Лариса Аисова, Ирина Сокурова, Алла Крамская.

Марита Машукова бла Елена Гонгапшева.

Суу жагъаланы къоруулау

Ырхыла хата келтирмезча

Къабарты-Малкъарны Табийгъат байлыкъла эмда къудуретни сакълау жаны бла министерствосу Нартан элни чеклеринде Нальчик черекде суу кётюрюлюп келгенде хата болмазча мадарланы этеди. Аны юсюнден министерствону пресс-службасы билдиргенди.

Озгъан жыл ырхыла черекни бир къоркъуулу жеринде жагъаны оюлгъандан сакълагъан бетон плиталаны ашагъан эдиле. Аны себепли суу кесини ызындан чыгъар деп къоркъуу тюшгенди. Алай болмаз ючюн, министерство бир къаум мадарны планын жарашдыргъанды. «Ассо» чекленнген жууаплылыгъы болгъан общество жагъалагъа басымны азайтыр ючюн, суну асламысы аузну ортасы бла барырча эки кере илипинле къазгъанды. Ызы бла суу кётюрюлгенден сакълагъан дамбаны жангыртып башлагъандыла.

Министерствону ходатайствосу бла жууапха тартыуну юсюнден сюдню оноуун толтуруучу федеральный службаны (ФСИН) къуруулуш управлениясы юч КамАЗ автомашина бергенди. Ала, жюзден артыкъ рейс этип, бери 1650 тонна бетон бла темир бетон кептиргендиле. Суу кётюрюлгенден сакълагъан дамбаны аладан ишлерикдиле.

Дагъыда министерство быллай кезиулю ишлени Бахсан суну бир участкасында бардырады. Алайда дамбаны жер тюбюнде байлыкъланы хайырланыучула кючлендирликдиле. Аны юсюнден келишимни ала бла министерство этгенди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Документле

Къабарты-Малкъар Республиканы Айыруу комиссиясыны къол кётюрюрге эркинликлери болгъан членлерин салыуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини

БЕГИМИ

«Россей Федерацияны гражданларыны айыруу эркинликлерини эмда референдумгъа къатышыргъа эркинликлерини баш гарантияларыны юсюнден» Федеральный законну 22-чи эмда 23-чю статьяларына эмда «Къабарты-Малкъар Республиканы Айыруу комиссиясыны юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Законуну 5-чи статьясына тийишлиликде Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти **бегим этеди** :

1.Къабарты-Малкъар Республиканы айыруу комиссиясыны къол кётюрюрге эркинликлери болгъан членлерине бу адамланы салыргъа:

Андросов Александр Сергеевични
Жапуланы Хыйсаны жашы Мусаны
Евтушенко Сергей Викторовични
Созайланы Владимирни жашы Олегни
Текушев Артур Александровични
Шекихачев Юрий Ахметхановични
Шипшев Аслан Мухамедовични.

2. Бу Бегим 2011 жылда 7-чи июльда кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели ЧЕЧЕНЛАНЫ А.
Нальчик шахар, 2011 жылда 28-чи июньда, №795-П-П

Бахсан шахар округну жер-жерли администрациясыны башчысын сайлар мурат бла конкурс бардырыу жаны бла конкурс комиссияны членлерин салыуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини

БЕГИМИ

«Россей Федерацияда жер-жерли самоуправленияны битеую принциплерини юсюринден» Федеральный законну 37-чи статьясыны 5-чи кесегине тийишлиликде Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти **бегим этеди**:

1. Бахсан шахар округну жер-жерли администрациясыны башчысын сайлар мурат бла конкурс бардырыу жаны бла конкурс комиссияны членлерине бу адамланы салыргъа:

Власов Александр Алексеевични - Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини Администрациясыны Башчысыны орунбасарын - Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини Администрациясыны кыырал службаны, кадрланы эмда жер-жерли самоуправленияны вопрослары жаны бла управлениясыны таматасын

Каширокова Залим Карачаевични - Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини Администрациясыны Башчысыны биринчи орунбасарын

Москаленко Владимир Анатольевични - «Бахсанда «Автозапчасть» завод» ачыкъ акционер обществону генеральный директорун, Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатын.

2. Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини «Бахсан шахар округну жер-жерли администрациясыны башчысын сайлар мурат бла конкурс бардырыу жаны бла конкурс комиссияны членлерин салыуну юсюнден» 2008 жылда 20-чы мартда чыгъарылгъан 1362-П-П номерли Бегими кючюн тас этгеннге санаргъа.

3. Бу Бегимни Бахсан шахар округну жер-жерли самоуправление Советине жиберирге.

4. Бу Бегим къабыл этилген кюнден кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели ЧЕЧЕНЛАНЫ А.
Нальчик шахар, 2011 жылда 28-чи июньда,№796-П-П

«Къабарты-Малкъар Республиканы Конституциясына тюзетиуле кийириуню юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы законуну проектини юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини

БЕГИМИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти **бегим этеди**:

1. «Къабарты-Малкъар Республиканы Конституциясына тюзетиуле кийириуню юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы законуну проектин экинчи окъулуунда къабыл кёрюрге.

2. Ол законопроектни Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатларына, Къабарты-Малкъар Республиканы Президентине, Къабарты-Малкъар Республиканы Правительстосуна, Къабарты-Малкъар Республиканы Конституция Сюдюне, Къабарты-Малкъар Республиканы Арбитраж Сюдюне жиберирге.

Ол законопроектте этилген тюзетиулени Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Законодательство эмда къырал къурулуш жаны бла комитети ол законопроектни анга этилген тюзетиулени эсге алыу бла жангыдан жарашдырыргъа эмда аны ючюнчю окъулуунда Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини къарауна берирге борчлу этиледи.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели ЧЕЧЕНЛАНЫ А.
Нальчик шахар, 2011 жылда 28-чи июньда, №798-П-П

«Къабарты-Малкъар Республиканы граждан болумну актларын жазыучу органларыны юслеринден эмда граждан болумну актларын къырал регистрация этерге полномочияланы жер-жерли самоуправленияны органларына бериуню юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы законуну проектини юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини

БЕГИМИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти **бегим этеди**:

1. «Къабарты-Малкъар Республиканы граждан болумну актларын жазыучу органларыны юслеринден эмда граждан болумну актларын къырал регистрация этерге полномочияланы жер-жерли самоуправленияны органларына бериуню юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы законуну Россей Федерациясы Юстиция министерстосуну Къабарты-Малкъар Республикада Управлениясы жарашдыргъан проектин биринчи окъулуунда къабыл кёрюрге.

2. Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Законодательство эмда къырал къурулуш жаны бла комитети ол законопроектни анга этилген отзывланы, оюмланы, тюзетиулени эсге алыу бла жангыдан жарашдырыргъа эмда экинчи окъулуунда Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини къарауна берирге борчлу этиледи.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели ЧЕЧЕНЛАНЫ А.
Нальчик шахар, 2011 жылда 28-чи июньда, №828-П-П

«Энчи электрон картаны электрон банк къошагъыны чеклеринде этилген жумушланы тамамларгъа эркин болгъан банкны (банкланы) сайлау жаны бла конкурс бардырыуну жоругъуну юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы законуну проектини юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини

БЕГИМИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти **бегим этеди**:

1. «Энчи электрон картаны электрон банк къошагъыны чеклеринде этилген жумушланы тамамларгъа эркин болгъан банкны (банкланы) сайлау жаны бла конкурс бардырыуну жоругъуну юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы законуну Къабарты-Малкъар Республика Парламентини Бюджет, налогла эмда финансла жаны бла комитети жарашдыргъан проектин биринчи окъулуунда къабыл кёрюрге.

2. Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Бюджет, налогла эмда финансла жаны бла комитети ол законопроектни анга этилген отзывланы, оюмланы, тюзетиулени эсге алыу бла жангыдан жарашдырыргъа эмда экинчи окъулуунда Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини къарауна берирге борчлу этиледи.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели ЧЕЧЕНЛАНЫ А.
Нальчик шахар, 2011 жылда 28-чи июньда, №829-П-П

«Уучулукъну эмда уучулукъ бла байламлы байлыкъланы сакълауну юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы законуну проектини юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини

БЕГИМИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти **бегим этеди**:

1. «Уучулукъну эмда уучулукъ бла байламлы байлыкъланы сакълауну юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы законуну Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Экология эмда табийгъатны хайырланыу жаны бла комитети ол законопроектни анга этилген отзывланы, оюмланы, тюзетиулени эсге алыу бла жангыдан жарашдырыргъа эмда экинчи окъулуунда Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини къарауна берирге борчлу этиледи.

2. Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Экология эмда табийгъатны хайырланыу жаны бла комитети ол законопроектни анга этилген отзывланы, оюмланы, тюзетиулени эсге алыу бла жангыдан жарашдырыргъа эмда экинчи окъулуунда Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини къарауна берирге борчлу этиледи.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели ЧЕЧЕНЛАНЫ А.
Нальчик шахар, 2011 жылда 28-чи июньда, №830-П-П

Юбилей

Аны къарамы къараучуну жюрегине жетгенди

Больницада тюбешу

2002 жылны декабрь айында ауругъан нёгерими саулугъун соругъна Республиканы больницагъа барама да, анда Бачиланы Фатимагъа тюбейме. «Къалай бек кыйынды... Ышанырча тюйюлдю...» - деп, жилят къалады. Мен артистни ары дери жаз башында кёргеним себепли он сёзлеге ийнаныргъа тюйюл эди. Ол заманда саулукъну, аллай проблемада басып турмагъан эди. Аны бла ушагъысбы бир кесек мудахыракъ барсгъанлыкъгъа, тап юконю болмаз деп, келген эди кёлюме. Чыгъармачылыкъ бла кюрешген адамланы халлери кьачан да бирча тюйюлдю, бир кыйынгъан иши болур, деп оюмлайма.

Алыкъа билмей эдим, Ахматны аруууу башланып, жарсыугъа, доктурла да аны кеч табрыкъларын. Декабрьде уя врачла, болушалмазлыкъларын ачыкъдан айтып, эрини халинхой бийчесинден да жашырмагъандыла. Кьаллай бир жюрек кючю керек эди Фатимагъа, аны билип, баш иесинден а жашыырып турургъа...

Экинчи кюн мен анга больницагъа барама. Ахматны бети бир кесек акъсыл болуп, аурулгъанына уялгъан этген жата эди. Анга капельницаны салгъан медсестра кьыз бла ойнап, кьолун кьысханыда, он къарыусуз кёрюнмей эди.

Биз актёр бла асламында театры, ол «Азап жолунда» фахмулу кьураргъан Мечиланы Кязимни сыфатыны, поэт тууун, ёсген, азай бусагъатда адам жашамагъан Шыкъыны, ол кеси излегенча, кьабыры бла гюрбежиси бир жерде болмагъанларны юсюнден сёлешгенбиз.

Москвада Гитче театрда салынгган Виталий Соломин ойнагъан «Иванов» оюнну да сагъынып, ол анда хар уякъ затха да эс бургъанына сейир этген эдим. Кьысха айтханда, биз экинчи кюн Кязимни ролюну юсюнден тынгылы сёлеширгге келишебиз, ол поэтге аталгъан китапха кирирге керек эди. Экинчи «ишчи» кюню болмады актёрну – аны реанимациягъа кёчюрюп, жашауну ахыр сагъатлары бара эдиле...

Искусствону кючюне ийнана

Ахмат бурунгу Греция бла Римни театрларын бек жаратып, аланы эстетикалары анга жууукъ эди. Бу искусствону кесине уа он поэзиягъача къабызда аллай бирлик бар эди. Арабаз алай жууукъ болгъан эди, мени юйюме туугъан эгечлерим бла къарындашларымдан эсе, ол тержирек келиучю эди. Арт жыллада жашауда, театрда хар юрленниую жюреги бла ётдюрюп къыйналгъанды. Биз, хар бирибиз кеси къайгъылы болуп, башхаы жюрек къыйынын сезалмай къалабыз.

Бардыла аллай адамла, жашаугъа къабыргъаларын жаращдырып, жоллары бла бара бергенле, тёгереклеринде болумну кёрмегенча этип. Ахмат аладан тюйюл эди. Дагъыда ол, юйюрюню, сабийлерини юсленриден унутмай, гыржын къайгъылы болгъанлай тургъанды.

Аны оюму бизге бек багъалы эди

Аны сахнада кёрген, андан кёзлерин хазна алалмагъанды, алай бай эди аны ичдеги дуниясы. Бир французлу кинода минутну ичинде бир жаланда актёрну кёзлерине къарайбыз – сёз Жан Габенни юсюнденди. Аллай бир кюч бар эди Ахматны кёзлеринде да. Ала къараучуну жюрегине жеттенди.

Ол манга тамата къарындашын кибик эди, ишибизде уя экинчи кесегим кибик. Пьесаны алып салыгдан алгъа, аны окюм бипип, андан сора баш лагъанма ишпел. Арыгъынны дери даулашхан кезиулерибиз болгъандыла, кечгиге дери къалып. «Йерманы» салыр муратымы айтханымда, ол анга ахырысы бла да ыразы тюйюл эди. Анга да къарамай, ишпел баш лайма. Ахматха да анда роль бергенлигиме, аруууу хорлап, репетициялагъа хазна кеялмай эди. Аны орунуна баш ха актёрну кийиригге окъуна тюшгенди. Премьерагъа къарагъанында, оюнну бек жаратхан айтхан эди.

Ол къатыбызда болса, сёзю, иши бла болшуур эди. Аны хар айтханына биз ийнанган этгенбиз. Тенгими жашаудан эрте кеттени бек кызынайды. Аныча энди хазна болсун...

Ахмат кеттенди. Айтырын толу айталмай, сойгенин ойнаялмай. Аллай Малкъар театр а къалгъанды, аны тарыхында уа Бачи улуну роллары да. Бу кюнледе Бачиланы Ахматха 60 жыл боллукъ эди.

Мария КОТЛЯРОВА
жазып алгъанды.

Магъаналы тема

Компанияны энди биз кесибиз сайлырыкъбыз

Борчлу халда медицина страхование этиюню жанры полислерин бериу башланнганды

Медицина жаны бла борчлу халда страхование этиюню жанры законуна тийишлиликде 1-чи майдан тебиреп жаны полислени жаращдыру башланнганды. Ол къалай къуралгъаныны юсюнден «Известия» газетни хапарчысы Татьяна Батенёва бла этген ушагъында борчлу халда медицина жаны бла страхование этиюню Федеральный фондуну председатели Андрей Юрин айтханды.

Корреспондент: Андрей Владимирович, борчлу халда медицина жаны бла страхование этиюню жанры законунда айтылгъанына кёре, биз кесибизге сайларгъа керекбиз бизге полис берлик страхование этиючю компанияны. Алгъын бизни ючюн иш бериучю этдириучю эди, ишлемегенни уя жер-жерли властыла этдириучю эдиле. Биз аланы юслеринден абери билмей эсек, къалай сайлайыкъ страхование этиючю компанияны?

Андрей Юрин: Байлайда сизге борчлу халда страхование этиючю территориялы фондла болугъурга борчлудула. Ала регионда ишлеп тургъан страхование этиючю битеу компанияланы тизмелерин жаращдырыргъа эм аланы юслеринден сайтларына жазып неда аспамлы информация органланы юслери бла йилдирирге борчлудуа. Врачланы апгъараклада болгъан жыйылыуларында премьер-министр страхование этиючю организацияланы ишлерине багъа бичерге, ала хар адамгъа да ачыкъ болурча этерге керекди, деген эди. Ол айтханла барысы да жашауда бардыыллыкъдыла.

Корреспондент: Сайлагъанда, газет окъуучула не затха эс бургъра керек эселе, аны айтыгъыз.

Юрин: Борчлу халда страх сначала этиючю системада 95 компания ишлейди. Аланы бек уллуна болгъан 14-сюнде халкъны 70 процентни страхование этилгенди. Бек анчылауу кёрюмдюле – страхование этилгенлени саны дыла, регионлада компанияланы къаллай бир болгъанларыдыла. Компания не къадар уллу болса, аны онглары да кёп боладыла. Компанияда эсепде бир бёлек минг адамдан сора жокъ эсе эм ол бир муниципальный къуралыуну чеклеринде ишлей эсе, анга бек къыйын боллукъду экспертиза, кече-кюн да ишлеген телефон байламлыкъла эм башха жанлары бла ишлемлени толу жалчытыргъа, аланы тамамларгъа ачхасы жетерик тюйюлдю.

Уллу болмагъан компанияланы онглулукълары башхададыла – ала иги биледиле страхование этилгенле кимге болгъанларын эм алагъа не затла керек болгъанларын да. Шёндюге дери аланы араларында конкуренция деген зат болмагъанды – алагъа тизмелени предприятияланы оноучулары неда толтуруучу властыны органлары берип тургъандыла. Энди уа аланы баш сейирлери не къадар кёп адамны страхованиеге этиюдю, ачха бла жалчытыу анга кёре болады. Байлайда эришиуле аланы ишлерин игилендирир деп ышанабыз.

Корреспондент: Не аз да ишекли тюйюлме жууукъ кезиуде граждана жанры полислери аллыкъларына.

Юрин: Байлайда айтырыгъым, не аз да керек тюйюлдю ашыгъыу. Къыралда паспорту формасын тюрлендириргге тюшгенде, ол иш бир бёлек жылны багъан эди. Полис бла да ала болгъанды. Шёндюге дери бериген полисле 2014 жылгъа дери жарарыкъдыла. 2014 жылда уа Россей Федерациясы битеу субъектлеринде бир тюрсгю универсальный электронный карта боллукъду. Анда уа борчлу халда страхование этиюню полиси ма ол заманда тауусуллукъду - къагъыт полислени ёмюрлери. Ары дери уа «жанры» гражданлагъа-тууганланга, полислерин тас этгенлеге, бир страховой компаниядан башхасына кёчгенлеге жанры юлгюлю полислени берликдиле-пластикаланыча, къагъыт полисле ни да.

Корреспондент Эски полисле бла жашагъан жеригизде да, башха шахарда неда регионда да медицина жаны бла бир киши да болушлукъ этерик тюйюлдю. Не этерге боллукъду ол болумда?

Юрин: Страхование этилген пациентге 2011 жылны 1-чи январыча дери берилген полисге кёре медицина жаны бла болушлукъ этерге унамасала, ол «Борчлу халда медицина страхование этиюню юсюнден» Федеральный законну 51-чи статьясчы бла бузукълукъ этгенге саналлыкъды. Алай эсе, аны юсюнден баш врачха, страхование этиючю медицина организациягъа неда борчлу халда страхование этиючю территориялы фондха тарыгъыргъа боллукъду, аланы телефонларыны номерлери медицина организациялада бардыла.

Корреспондент: Конституцияда айтылгъанына кёре, медицина болушлукъ алыргъа регистрация да этилмеген эсе, анга медицина болушлукъну анасыны полиси бла неда законлу келечисини полиси бла этедиле.

Корреспондент: : Къалай берилликдиле полисле аланы алыргъа кеслери келалмазлыкъ адамлагъа-къыяулулагъа, тёшекден туралмай ауруугъанлагъа?

Юрин: Адамны страховой компаниягъа барып, полисни жаращдырыр эм алыр онгу болмаса, страховой компания аны гражданинни юйюне келтирип береди неда ауругъан адам кьол бла жазып, аны ишлеген, неда жашагъан жеринде, болмаса уя, бакъдыра тургъан медицина учреждениядa заверить этилген ышангнылы къагъыт бла аны келечиси (ышанган адамы) барып алады.

Корреспондент: Социальный жаны бла къоруулау ишлени бардыргъан организациялада – интернатлада, сабий юйледе эм башхада - ол ишлеген бардыырлыкъды? Страхование этиючю компанияла, алагъа келип, барысына да бир жолгъа «билетле» берипми кетерикдиле?

Юрин: Угъай, страховой компанияны хар адам кеси сайларгъа керекди. Ол акъылдан кем эсе, ол ишни аны опекунлары (законлу келечилери этерикдиле). Тышындан башха тюрлю страховой компания келип, страхование этмезча этерге керекди.

Корреспондент: Шёндюю медицина болушлукъ излегенде, бир-бирде борчлу халда страхование этилгенине шагъатлыкъ этген полисни да излемейдиле, сёз ючюн, «терк медицина болушлукъ этиючю» машинаны чакъырганда. Энди аллай болум тюрленирикмиди?

Юрин: Законда шарт айтылып турады: терк медицина болушлукъ керек болгъанда, бир тюрлю полис керек тюйюлдю деп.

Ахыры 4-чю бетдеди.

Автопробег

Эски эллерибизге жолоучулукъ

«Ата журтум - Малкъарым!» ма быллай ат бла озгъан ыйых кюн автомобиль спортну сюйгенге акция бардыргъандыла. Бу жолгъу автопробег Черек районну Огъары Малкъар элини тарых-культура хазнасын сакълаугъа эмда репрессияланга тюшген халкъланы юсюнден закон къабыл этилгени жыйырмажыллыгына жораланнганды.

Акцияны къурагъанла автомобилист Александр Герельчукну башчылыгъында Долинскеде Малкъар халкъны политика репрессиялагъа тюшгенлени хурметине ишленгген мемориалны аллында жыйылгъан эдиле. Жолсуз дионнга кирип, тёгерек айланып чыкъгъанды. Былайда акциягъа къатышханлагъа жарыкъ тюбегенди, айран эмда локъумла бла сыйлагъандыла. СССР-ни эркин тутуууудан спортну устасы Улбашланы Хызыр ала жетишимли болуп, ол сюйгенин билдиргенди. Районну администрациясыны башчысы Темиржанланы Махти уа, тау жолла, сёзсюз, кыйын, къоркъуулу да болгъанын эсгертип, саркъ болуп, ол тилегенди. КъМР-ни сыйлы артисти Улбашланы Азнор а автомобильчилени жыр бла ашыргъанды.

Огъары Малкъаргъа кирген жерде алагъа эллиле, администрацияны таматасы Нёгерланы Байрамукъ да тойгюн бла тобегенди. Эллиле кеслерини къууанчларыны юсюнден да билдиргендиле: алгъаракълада Газаланы Юсюп бокъдан Европаны алтын майдалын кыытып къайтханды.

Андан ары жол Малкъарны эски эллерине зди. Ала 18 боладыла. Бусагъатда алада киши жашамайды, алай атылыб а къалмагъандыла, жерлеринде хобуста ёсдюрюледи. Алгъынгы Тёбен Чегетде уа ташдан къаланнган къабырла, къуру къабыргъалары къалгъан межгит да сюеледие. Аралкъда уа эски школ. Ол биогюн да ишлейди. Элде бешу тукъум жашагъандыла: Азаматлары, Настаулары, Гуппоолары, Герийлары, Жылкъыбайлары. Бир кесек мычып, алайдан Эылпгы эзге атланабыз. Жолда бара, тарыхчы Темыккуланы Борис сууну башы бла башха жаныма ётерча ишленген кёпюрню да юсюнден хапар айтады.

- Элде тогъуз тукъум жашагъанды: Нёгерлары, Бёзюлары, Башийлары, Ногъайлары, Жангоразлары, Тогъузлары, Заниколары, Гуталары, Ностуланы. Ол заманда черекни юсю бла кёпюрню кесини ёз ачхасына Ностуланы Хусей ишлетген эди. Элде алгъай бир тукъумдан жетмиш юйюр болгъанды. Урушда, кёчгюнчюлюкде аланы кочден бири къырылгъан эди. 18-чи партсъезд атлы колхоз да алайда юч элни - Эылпгны, Темыккуланы, Тёбен Чегетни - бирикдирде эди. Аланы жыйырма минг къойлары, экю минг эчкилери, тёрт жыйырма ёгюзлери, 57 минг да тууар маллары, жылкъылары да болгъанды.

Ностуулну кёпюрюн суу элтгенден сора уя аны жангъыдан Мокъаланы Дауут салгъан эди. Ол да бузулгъандан сора уя ишленген кёпюр шёндюю да турады. Суу ыз, Эылпгы бла башха, бир жерде да жокъ эди. Эллиле, ыранлада жерни ташладан тазалап, нартох, будай да ёсдюргендиле. Аланы не заманда да челекле бла жалары, кьакъ этлери, сютлери, айранлары, къаймакълары эллек болгъандыла. Ала тюзледен бир зат да келтирип аламагъандыла. Кеслерини эки тирменлери да болгъанды. Шаптал, алма теркеери уя биогюн да турадыла. Ала тирлик да бередиле.

-Межгитни бусагъатда жаланда хуналары къалгъандыла, аны уя мени атамы атасыны заманында ишлеген эдиле,- дейди 80-жыллыкъ Тогъузаланы Асият. -Аны Ностуланы Бакий эфенди эгтенди деучю эдиле. Элде анга хурмет, намыс бермеген жокъ эди. Элибизден иги адамла, атларын айтдыргъанла кёп чыкъгъандыла. Аланы араларында Ностуланы Ахмат, Хусей, Юсюп, Кочюкюладан да Ахмат эфенди, ол къырдыкладан дарман этиучю эди. Кёплеге болушханды. Жангоразланы Ибрагим а Къазахстанда Социалист Урунуулну жигитиди. Эылпгдан узакъ болмай къанны юсюнде къалала сюеледие. Аланы ким, къачан салгъаны белгисизди. Бизни ата-бабаларыбыз да билималмагъандыла аны тарыхын.

Жолгъа тебирерден алгъа.

Малкъар ауузда юч эл болгъанды, хар биринде бир тукъум жашагъан: Глашлары, Темыккулары, Зарашгы. Ахыргъыда Башийлары жашагъандыла. Эллеринде кеслерини тукъумларыны атын нек атамагъанларын, жарсыугъа, бир адам да билмейди.

1944 жылда таулуланы кёчюргенде, тышындан келгенле жаланда къошунбаш юйлени чачхан эдиле, къалгъанлары уя сакъланнгандыла. Борис айтханнга кёре, оноч жылдан сора юйлеринде къайтханда, бешиги анасы къойган жерде тура эди. Эылпгычыла, Темыккуладан да бир ненча юйюр Орта Азияда къайтханда, экю жылгъа жууукъ заманны алгъынны гъы юйлеринде жашап тургъандыла. Аланы черекни Чегет жаны-на кёчюрюлгенинде уя, юйлерибизге къоймазлыкъ болуп, бери нege къайтгъансыз, андан эсе Орта Азияда къалгъы эдик, дегенле болгъандыла.

Алай жашау алгъа барады, эллиле да жашау этергге тынчыракъ болурму эди деп кёчюргенديле Чегетге. Жашагъандыла мында къарындашла, уллу юйюрле ёсдюрюп, бир къазандан ашап, бир арбазда, шуёхлукъда, бир бирни ангылап. Араларында бир зат айыбыу тёре болмагъанды.

Къоспартыгъа мен бек сюйюп, ашыгъып баргъанма. Анда, ызы бла уя Мухолда школлада урушха дери ишледа атам устаз болуп кёп заманны ишлегенди. Аны хуналары, тапкалары да сейирлик сакъланнгандыла. Узун коридору, андан а класслагъа эптген эшикле. Къабыргъаланы базыкъыклъары бла метрге жете кетеди. «Малкъарлы хунангы къалар...»,- деп халкъда бош айтылгъан болмаз. Ала ташдан сейирлик буруула ишлегендиле. Бийиклиги метр бла жарымгъа жеттенни таушларны орталарында топуракъ окъуна да кёрюнмейди. Бусагъатда школну тёгерегинде жерледе эллиле хобуста ёсдюредиле.

Зарашхыда уа Башийлары жашап болгъандыла. Аны юсюнден ол тукъумну жашлары кёп сейирлик хапарла айтхандыла, ол сёз кьайдан чыкъгъанын да билдиргендиле. Зарашхычыланы кеслерини кезлеулери, будай, нартох салырча жерлери, кюзлюклери да болгъандыла.

Бу тукъумну белгили адамлары кёпдюле. Патчахны заманында экю къарындаш бригадалы генералла болуп тургъандыла. Бусагъатда уя РФ-ни сыйлы къурулушчусу Башийланы Хусейча, профессор Башийланы Светланача къырал къуллукълада, спортда, илмуда, медицинада, билим бериуде атларын айтдыргъанла, хажиликге къатышханла да аз тюйюлдюле. Ата журтларын кёрюрге къабартылы Башийлары да келген эдиле.

Автопробегге къатышханла баргъан эллеринде ёлгенлеге дууа тутхандыла, саулагъа хурмет этгендиле. Жолоучулукъгъа чыкъгъанланы биргелерине баргъан сабийле да ата-бабаларыны жашауларындан кёп сейирлик шартла билгендиле, ёмюрлеринде аякълары басмагъан жерлени жокълагъандыла.

Акция ингир къарангысында Нальчикге бошалгъандыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Юбилей

Къайда да аты игилик бла айтылады бу юнледе 60-жыллыгъын белгилеген поэт Созарукъланы Шохайпны жашы Норийни. Сахнагъа, адабиятха, маданиятха да жаны-къаны бла къуллукъ этгенледенди ол. Жаланда «Къарачайым-Малкъарым» деген айтхылыкъ жырны сёзлерин жазгъаны ючюн окъуна ол къаллай ыспасха тийишлиди!

Аны чыгъармачылыкъ ингири кёп болмай Къулийланы Къайсын атлы Малкъар къырал драма театрда бардырылгъанды. Поэтни биргесине Къарачайдан кёп адам келген эди, ол санда бу байрамны къурагъан Эбзеланы Лида да. Ол кеси да сахнада Созарукъланы Норийни къатында олтуруп, аны поэзиясына табынгъаныча шагъатлыкъ этте, хар сахнагъа чыгъып, алгъыш этгенлеге ыразылыгъын билдире эди.

Журтуну ариулугъу, жюрегин бийлеген тюрлю, сейир сезимле алдырыгъандыла поэтге къаламны. Аны назмуларыны асламы ата журтуна, аны хар инсанына сюймеклигини юсюнден айтадыла. Аны себелли аталгъанды аны байрамлы ингирине «Къарачайым-Малкъарым» деп. Ол кеси сёлешгенде да айтхан эди ала анга бир адамны эки къолуча багъалы болгъанларын.

Созарукъланы Норий.

Норийни сейирлик, жарыкъ макъамлы поэзиясы

Батчаланы Ахмат.

Газаланы Алим.

Ингирни Къарачай-Черкесни сыйлы артистксасы Байрамукъланы Аида бла бу республиканы районларындан бирини Культура дворецини директору Байрамукъланы Ислам (Аиданы баш иеси) бардыргъандыла. Чамы бла, керекли жерде сёз таба билиюю бла да сейирли эди ол. Биз аны сахнада биринчи кере кёргенибиз ючюн белгилейме аны ишин. Аида уа жырында, ингирни бардыра билгенинде да дайым усталыгъын кёргюзтеди. Болмагъанча ариу да тепсейди.

Созарукъланы Норийни «Къарачайым-Малкъарым» атлы назмусуна кёре жыры бла ачхаулы байрамны Къабарты-Малкъарны сыйлы, Къарачай-Черкесияны бла Ингуш республиканы уа халкъ артисти Газаланы Алим. «Жыр, сёз жазсакъ, сизсиз болмайбыз, эсибизден кетмейсиз. Биз къарындашла бла эгечлебиз – бир миллетни келечилери. Мен да концерт программама «Къарачайым-Малкъарым» деп бошдан атамагъанма, халкъыбыз да ол жырны энчи сюеди. Ол а сизни хайыррыгъызданды, Норий. Аллах Сизге саулукъ, насып, узакъ ёмюр да бергенсин», - дегенди Алим жырын айтырдан алгъа. Залгъа жыйылгъан жамауат а анга къызыу къарс бла тюбегенди.

Тукъум къарындашларын байрам бла алгъышларгъа Нальчикде жашагъан Созарукъланы Хакимни бауччылыгъы бла бир къауум адам, сахнагъа чыгъып, Норий бла ёхтемленгенлерин билдиргенди. «Жырда айтылгъанныча, Къарачай бла Малкъар бир бирден айырылмасын. Алгъышлы жырларынг кесинге да алгъыш болуп къайтсынла. Ариу фахмунг ючюн сау бол. Къарт болмай, ма бюгюнде уа жашлай сакъланып, кёп жылланы халкъыннгы фахмунг бла къуундыра турурча этсин Аллах, - деп, ол Норийге акъ жамычыны саугъагъа бергенди. «Хар тюгю сайын бир насып, саулукъ да берсин Аллах. Норийча адамлырыбыз кёп болсунла», - деп къошханды ол.

Андан сора поэтни Къабарты-Малкъарда жашагъан туугъан эгечи, келини эм башха къаршы жууукълары да алгъышлагъанды. Хар сахнагъа чыкъгъан ариу сёзюн айта эди поэтге. Хар бири жырын саугъа эте эди анга. Гитче заманчыгъындан бери сахнада къараучуланы илешдиреди Жаникаланы Элдар. Ол бузулмай, жулдузу ауругъа берилмей, бютюн ёсе, усталыгъын жарыта келеди. Шошайып тургъан залны «жандыра» биледи жыры, тепсеую да да. Хар заманда тизгинли, сахнагъа да ариу кийинип чыгъады.

Къарачайны эстрадасыны жулдузларын бизде бек сыйлы кёрдиле. Ол ингирде Къарачай-Черкесияны халкъ артисткасы Батчаланы Лидияны атын эшитгенлей окъуна, залдагъы жамауат ёрге къобуп тюбегенди. Анга хурметтин, сюймеклигин да алай билдиргенди къараучу. Ол а кючлю, жарыкъ да ауазы бла Малкъар театрны титирете эди. Болмагъанча къызыуду аны темпераменти. Хар жырында угъай, хар сёзюн жандырады, учундурады ол. Жырчыны жюрегин жырып ётеди хар айтхан сёзю, ауазы уа хар анга тынгылагъаннга зауукълукъ береди, кёллендиреди. «Атам, анам да сенсе, Къарачай» эм Лида кеси жазгъан «Мен Къарачай-Малкъарны къызыма» деген жырланы айтханда, анга ёрге сюелип тынгылагъанды халкъ, толкъун къарсла бла ыразылыгъын билдире. Азат, эркин, оюмлу, айтхылыкъ фахмугъа алай тюбейди къараучу.

Байкъулланы Солтанны уа нек сюебиз? Деу, кючлю, шуёхлу, бирликли болайыкъ деген сезимлени туудурады ол. Сахналыды аны сыфаты, чынтты артистнич а, фахмусу уа мингле бла жюреклеге тюйрелгенди. Бир таулу юйюр болмаз аны диски болмагъан – юйлеринде алай сюеди Солтаннга тынгылагъа. Миллетини, аны искусствосуну къалауруду ол, таукелликни, базыныны сезимлерин туудурады.

Сахнагъа Алим, Лида бла Солтанча халкъ артистле чыкъсала, билесе, сезесе, Аллахха шукур, барды миллет искусствобузну тамблагъы кюню деп. Ала ёхтемли этедиле алагъа тынгылагъанлары.

Созарукъланы Норийни назмуларына Асанланы Кулина, Ногъайлыланы Мажит, Тамбийланы Къасбот, Байрамукъланы Юрий эм башхала ариу макъамла къурайдыла. Ол жырланы уа къарачай-малкъар эстраданы жырчылары къайда да ариу айтадыла.

Ол ингирде да адамла шагъырей жырларын жырчыла бла бирге айта эдиле. Кёз къаматхан фахмулу жаш жырчы Батчаланы Ахмат, Холамханланы Къайсын, Байрамукъланы Тимур бла Юрий, Каримланы Ибрагим эм башхала концертге къууат берген эдиле. Норий а, алагъа къарап, ким биледи, жашлыгъын тюшюре болур эди эсине. Алагъа къууаннганына шагъатлыкъ эте эди аны бетинден ургъан жылыуу бла жарыкълыгъы.

Байрамлы ингирни ахырында Норий кеси да, Ислам бла Аида да ары келген жамауатха ыразылыкъларын билдирип, ыспас этгендиле. Ислам а кёп болмай Норийни «Сайламалары» басмадан чыкъгъанын эм поэтге «Знаковая личность» деген орден берилгенин айтханда, залдагъыла, ёрге туруп, кёпге дери къарс ургъанлай тургъандыла, юбиляргъа кёп гюл къысымла да берип.

БИТТИРЛАНЫ Аминат.
Суратланы **ХОЛАЛАНЫ Марзият** алгъанды.

Жангы айны эни

Масхара

Дадаш бла Асланукъа бир жол шахардан элге келе, жашаулары ны эшитген, кёрген затланы юсюринден бир бирине кюлкюлю хапарла айта, безирей, автобусда болгъанладан айып окъуна алдыла. Алай эте келип, къыралыбызны тарыхына, айныу жолуна да жетдиле. Бютюнда космосну иелеуде жетишимлерине сейир этдиле. Алай бу затда экисини акъыллары бирге келишмеди.

Дадаш аламны жулдузлу кенгликлери бюгюнлюкде илмугъа кёп жашырынлыкъларын ачхандыла, космосда россейли хауа кемеле айла, жылла бла учуп айланадыла, уллу сынау ишле бардырадыла, илмугъа къошумчулукъ этедиле дегенлей, Асланукъа, анга терс къарап:

-Алан, Дадаш, сен сандыракъ эте тура болурса, космосда кемеле дейсе да тураса, кимни алдаргъа кюрешесе? Не уа бир заманда Айгъа кеси аллына жюрюген машина къондургъанбыз деп, къаллай бир айтып турдугъуз. Энди уа бир да сагъынмайсыз аны. Ол Айда сабан сюрюп айлана болур неда маллагъа бичен ташып. Иги къууаныпп туругъуз. Ётюрюкню ахыры бир тутум, -деди.

– Да сора, Асланукъа, бусагъатда бу минип баргъан автобусунга да ийнанмаймысса? Не уа, жолда кетип бара, хуржунунгдан сотовый телефонунгу чыгъарып, юйюнге сёлешип, хапар алгъанынг да жомакъмыды санга? Ала барысы да илмуну кючюндендиле. Анга къуллукъ этгенлеге махтау салыргъа, ыспас этергге керекбиз.

Сени бла мени акъылыбыз, билимибиз къыллы къалса эди илму, кёрюшны быллай сууукъ кюнюнде биз жылы жерде жумушакъ шинтиклеге олтуруп, узакъ жолдан юйюбюзге бир сагъатны ичинде жетмез эдик. Аппаларыбыз ат юсюнде кёп жюрюп, арыпталып безигенден болур эдиле быллай тынч жашаугъа термиле кеттенлери. Сен а илмугъа, кеси кёзюнг бла кёргеннге ийнанмай, кесинги терсине буруп жашайса. Таулула сеничалагъа: «Минг киши тюз жанына, къынгыр киши терс жанына»,-дегендиле...

Къоншу кишиле бир бири бла даулаша тургъунчу, автобус Огъары элге жетип тохтады. Къартла, ынжыр-мынжыр этэ, андан ашыкъмай тюшдюле. Ашхам къарангысы тёгерекни бийлегенди. Жаланда чуукъ кёкде жулдузла арасында жангы Ай жылтырайды. Дадаш, Асланукъаны билегине къатылып, кёкде ёгюз мюйюзча назик Айны кёргюзтдю. Аны эни, кертиси бла, тар эди.

ЛУКЪМАН улу М.

Спорт

Жерлешлерибиз - даражалы турнирде

Россейни Дзюдодан федерациясындан билдиргелерине кёре, июльну аллында АБШ-да Майями шахарда дзюдодан дунияны кубогу ючюн эришиуле бардырылгъанды. Анга 51 кыяралдан юч жюзге жууукъ спортсмен къатышханды. Россейни командасыны санында бизни жерлешлерибиз Беслан Мудранов (60кг.) бла Алим Гаданов (66кг.) баргъандыла.

2009 жылда Россейни вице-чемпиону, Бирикген Араб Эмиратлада Гран-прини алгъан Беслан Мудранов бразилиячы Фрейре Фирлхону, австралиячы Тобинни эм чехли Петриковну, жарым финалда уа Швейцариядан Чамартинни хорлагъанды. Алай акырында Панамериканы чемпионатны призёру Перудан Постигосха къытдырыпп, кюмюш майдал алгъанды.

Европаны чемпионатыны медалисти, «Уллу шлем» турнирде хорлагъан Алим Гаданов татамиде аны бла сермешгенени болжалдан алгъа хорлагъанды. Болсада жарым финалда итальячы Фаралдогъа эм ючюнчю жер ючюн кюрешде Канададан Мехмедовичге къытдырыпп, бешинчи жерде къалгъанды.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Оюм

Къоркъуулу чекгеми жетип турабыз?

Алгъаракълада мен америкалы алимлени тинтиулерини юсюнден документли фильмде бир сейирлик шартла эшитгенме - анда дуниядa демография болумну юсюнден айтыла эди. Экспертле жер жюзюнде жашау тюрленип баргъанын, бизни сабийлерибиз бла туудукъларыбыз биогюнден ахырда башха дуниядa жашарыкъларын белгилейдиле.

Алимлени тинтиулерине кёре, къайсы болса да бир миллет, кесин тас этмей, 25 жылны ичинде сакъланыр ючюн, хар юйюрде да эки эм андан да кёп сабий туугъргъа керекди. Статистика тил бла айтханда, туугъанланы коэффициенти бек аздан 2,11 болургъа тийишлиди. Андан аз болса, жылла оза баргъанда, миллет жокъ болуп къаллыкъды. Туугъанланы коэффициенти 1.3-ге жетсе уа, халкъны санын жангыртыр ючюн, 80-100 жыл керекди. Алай алыкъа дунияны тарыхында тас болгъан миллет жангыдан тиришлигинге шагъат жокъду. Нек дегенде аздан-аз бола баргъанны сакъларча экономика амал жокъду.

Башхача айтханда, юйюрде жаланда бир бала ёсе эсе, сабийле ата-аналадан эки керегe аздыла. Аланы юйюрлеринде да жаланда бир сабий тууса уа, туудукъла ата-аналадан 4 кереге аз боладыла. Бу хал сакъланса уа, миллетни саны тёлюден-тёлюге къысхара барады. Алимле келтирген шартлагъа кёре, 2007 жылда Европаны 31 къыралында демографияны коэффициенти 1.38-ге жетеди. Сёз ючюн, Францияда туугъанланы коэффициенти 1.8, Англияда – 1.6, Германияда – 1.3, Испанияда -1.1, Грециядa- 1.3-ге жетгенди. Алай бла бир къауум жылдан Европа айрыкамда жашагъанланы саны аздан-аз бола барып, европалыла ахырда жокъ болурларына къоркъуу уллуду.

Бу тарихле къайгъы этдиредиле, алай мен кесими миллетими юсюнден жарсыууму айтырыкъ эдим. Жууукъларыгъызны, ахуларыгъызны, къоншуларыгъызны арасында юч неда андан да кёп сабийлери болгъан жаш юйюрле бармыдыла? Мени тёгерегимде ахырда жокъдула. Бизни жарсыткан ол тюйюлмюдю?

Быллай шартла да тынгысыз этдиредиле: 1989 жылда битеу Россейде халкъны санын жазыу баргъанды, таулуланы саны 78,3 минг болгъанды. Къабарты-Малкъарда 1994 жылда бардырылгъан микроперепись кезиюнде уа таулуланы саны 2 процентге азайгъаны (1989 жыл бла тенглешдиргенде) тохташдырылгъан эди. 2002 жылда таулула 108 мингнге жетгенбиз. Алай бла 13 жылны ичинде халкны санына жаланда 30 мингден аз аслам къо шулгъанды. 2010 жылда бардырылгъан жазыуну ал тергеулеринде кёре уа, бизни саныбыз 120 мингнге жетгенди. Алай ол да тынчайып къалырча тарихле тюйолдюле, бютюнда къоншу миллетлени айныгъанлары бла тенглешдирсек.

Ислам динде юйдегили болуугъа баш магъана бериледи. Бир уллу чырмауу болмай, жашауларын къурамагъанла Аллахны аллында борчларындан къачханнга саналадыла, дейди мени бла ушакъда «Ислам в Евразии» газетни баш редактору Аккайланы Хасим.

Мухаммад файгъамбар хадисленден биринде: «Юйленигиз. Кёп болугъуз. Мен кьыяма кюнде жамауатны кёплюлюгю бла мактаныркъма», - дейди. Башха хадисде уа бизге айтылады: «Юйдегили болуу – сюннетди, анга сыйынмагъан муслийман жамауатха къошулмайды».

Миллетибиз бир ауукъ жыллан тас болуп къалыргъа къоркъуулу чекгеми жетип турады? Бу соруу, бютюнда арт онжыллыкълада таулулагъа сынаргъа тюшген кыйынлыкъланы эсге алсакъ, сизни да жарсыта болур. Андан къалай къутулургъа боллукъбуз?

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Компанияны энди биз кесибиз сайларыкъбыз

Борчлу халда медицина страхование этиую жангы полислерин бериу башланнганды

Ахыры. Аллы 3-чю бетдеди.

Корреспондент: Адресни, регионну, тукъуму тюрлендиргенде уа керекмиди полисни алышындырыргъа?

Юрин : Тукъуму алышындыргъанда, полисни да алышыргъа керекликге сёз да жокъду. Сиз жашагъан жеригизни алышындыргъанда, алгъынгны страхование этиучю компанияны жеринден чыкъмагъан эсегиз, башха жерге кёчгенигизни ариза бildирип къойсагъыз жетерикди.

Корреспондент: Жангы полис тас болса, от тюшгенде кюйюп кетсе, быстыр жууучу машинкада кийим бла жууулып, жараусуз болса уа не этерге керекди?

Юрин: Дубликаты берилликди. Аны алыр ючюн, алгъыннгыны берген страховой компаниягъа барыргъа керекди.

Корреспондент : Тутмакъда олтуруп тургъан адамлагъа уа бериледимиди полисле?

Юрин: Анда медицина болушлукъ этиую кесини системасы барды. Тюз соргъансыз, былайда энчи айтырча затла бардыла. Шёндю Саулукъ сакълауну эм социальный жаны бла айнытыуну министерствосу бла Юстиция министерство ишчи къауум къурагъандыла, ол проблеманы кетерир оноу жарашдырсын деп. Тюз тутмакъдан чыкъгъанлай, хар адам борчлу халда страхование этилгенини юсюнден полис аллыкъды, ишлесе, ишлемей турса да.

Корреспондент: Мигрантла уа аллалыкъмыдыла полисле?

Юрин: Россейде болжаллы халда эм дайым жашап тургъан тыш къыралны гражданлы эм къачхынчылагъа саналгъанла, Россейни битеу гражданларыча, шёндю да медицина болушлукъ бла жалчытылынадыла. Болжаллы халда келгенлеге уа артха салмазча болушлукъны этедиле.

Корреспондент: Жангы болумда страхование этиучю компанияла бизни ючюн эриширикмидиле? Ала алгъындан зсе иги къоруулаллыкъмыдыла бизни, болушаллыкъмыдыла бизге?

Юрин: Хау. Уялмагъыз барыргъа да, тарыгъыргъа да. Алай этсегиз, кёп турмай кёрлюкбюз ол компанияла къалай ишлегенлерин. Сизге эс да бурмай, болушлукъ да этмей къойсала, башха компаниягъа кетерге сыптауугъуз боллукъду. Ийнанмагъыз, страхование этиучю компанияны айтханларын эдгирирча онлары аз тюйолдюле. Аллай болуулада сиз тарыгъыучу медицина учреждениланы онгларындан, кертисин айтсакъ, кёп окъунадыла, айтханларын да эдгириучюдюле.

Корреспондент: Пациент страхование этиучю компанияны ишине да ыразы болмаса, аны юсюнден кимге тарыгъыргъа боллукъду?

Юрин: Борчлу халда страхование этиучю территориялы фондлагъа. Кеслерини территорияларында страхование этиу ишле къалай баргъанлары ючюн ала жууапладыла. Биз борчлу этебиз, аланы адамланы тарыгъууларына бек сакъ болугъуз деп.

Корреспондент Сиз борчлу халда страхование этиную Федералгъы фондгъуз. Сизни къулукъчуларыгъыздан болушлукъ табарыкъбызмы?

Юрин: Анга сёз да жокъду. Бизни специалистлерибиз борчлу халда страхование этиу системада гражданланы эркинликлери къалай къоруулланганларына контроль этерикдиле. Гражданланы письмоларыны юслеринден сорулары болгъанла 8(499)973-49-08 телефон бла, кеслерин приёмгъа алдырыргъа эм консультация алыргъа сюйгенле 8(499)-973-31-86 телефон бла, сёлешип ючюн приёмгъа алыгъыз деп 8 (495) 987-03-80 телефон бла, тилеклени, тарыгъыуланы алыгъыз деп 7516 номерли кёшакъ телефон бла сёлеширге да боллукъдула. Гражданланы тилеклерине, тарыгъыуларына борчлу халда страхование этиную Федералгъы фондунда къарауну жорукълары бла бизни «Гражданланы эркинликлерин къоруулау» деген сайтыбызны www ffoms.ru бёлюмюнде шагъырейленирге боллукъсуз.

Полисле бир тюрлю боллукъдула, ауругъанланы багъыу уа кёп тюрлю. Борчлу халда медицина страхование этиную эки тюрлю жангы формалары: къагъыт бланкы эм электрон картасы.

«Известия» газетден.

Операция

Нальчикни ортасында бомба чачдырылгъанды

Нальчикде къолдан жарашдырылгъан тротил бла ёнчелегенде 800 грамм тенгли бир кючю болгъан чачдырыучу зат атдырылгъанды. Аны юсюнден ИТАР-ТАСС информация агентство РФ-ни Следствие комитетни КъМР-де Следствие управлениясыны специалистлерини айтханларына таяна болгъанды.

Нальчикде энчи операцияны кезиюнде кюч структураланы келечилери Чегем районну Яникой элинде жашагъан Хархаланы Бузжигитни тохтатыгъра умут этгендиле. Алай ол алагъа от ачханды. Правоохранны сакълаучу органланы къулукъчуларына да анга от атаргъа тюшгенди. Ол заманда ол ёлтюрюлгенди, дегендиле Следствие управлениясыны къуллукъчулары дагъыда Нарткъалада Къабарты-Малкъарны Президентини къалаууурларындан бири, КъМР-де МВД-ны къырал власть органланы объектлерин сакълау жаны бла бёлюмюню тамата инспектору, милицияны майору Артур Тоховну ким ёлтюргенин да тинтедиле.

Бизни корр.

Газетни келир номери 9-чу июльда чыгъарыкъды.

УЧРЕДИТЕЛЬ:КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
БЕППАЙЛАНЫ Муталин (баш редакторну орунбасары), КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан (баш редакторну орунбасары), АЛИКАЛАНЫВладимир, БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 47-26-22. Жууаплы секретарь - 42-66-85
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕЙИ:
Жамауат-политика бёлюм - 42-67-68,42-24-02.
Экономика бёлюм - 42-66-73.
Культура бёлюм - 42-75-82, 42-68-72.
Социальный политика бёлюм - 42-66-76, 47-27-59.
Жангылыкъла эм спорт бёлюм - 47-26-39, 42-66-71.
Письмола эм реклама бёлюм - 42-37-94.
Тилмачча бёлюм - 47-31-28.
Сурат алыучула - 42-75-82, 42-66-76.
Бухгалтерия - 42-30-87.
Операторла - 47-26-28, 42-39-65.

Редакция авторла бла къагъат жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн, Россей Федерациясыны басманы юсюнден законуна тийишлиликде, материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм асламды информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-ню июнюда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Жаш тёлюню эм жамауат биргиулени иштери жаны бла министерствосуну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Тетраграф» ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: 42-06-51, 42-19-97

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: 42-69-34

Номерге графикге кёре 19 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Текуланы Хауа- дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары; Акушуланы Феруза (3,4-чю бетле), Зезаланы Лида (1,2-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 3830 экз. Заказ № 1804

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:

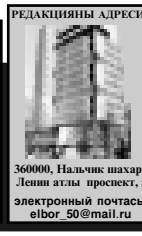

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5

электронный почтасы: elbor_50@mail.ru